

FIINȚA ISTORICĂ: CONSIDERAȚII PRELIMINARE

Dumitru DODUL,
doctor, conferențiar universitar interimar,
Departamentul Filosofie și Antropologie, USM.

*Timpul nostru nu e nici una nici alta.
Nici tărie, nici desfrâu sufletesc,
ci o neputincioasă voință de a cuceri tot ce e mare.*

Faptele, acțiunile, viața unui om sunt prin excelență viața sa istorică. Ruperea omului de istorie ne apare tot atât de imposibilă precum ruperea istoriei de om, conceperea ei fără acei care o crează și o trăiesc.

Omul este ființă istorică, produs și creator de fapte istorice, obscure sau strălucitoare, de excepție unice, sau indefinit repetabile, din momentul constituirii sale ca subiect ce dă finalitate proprie și sens acțiunilor și conduitelor sale. De aceea nimic din activitatea materială și spirituală cu care omul a schimbat lumea și conținutul epocilor nu scapă istoriei și putem subscrie postulatul istoriei ca știință a omului.

„Ființa istorică” face parte din ultima trilogie a lui Blaga - *Trilogia cosmologică* -, deși a fost proiectată ca parte constitutivă a Trilogiei pragmatice, nefinalizată. Aceasta lucrare va fi inclusă, alături de Diferențialele Divine și Aspecte antropologice, în cea de-a patra și ultima trilogie, cea cosmologică, opera care, în concepția autorului, încheie sistemul sau filosofic. Ființa istorică este plasată astfel în continuarea teoriei antropologice. [10]

Creatorul unui sistem filozofic ale cărui idei se regăsesc subtil în opera sa literară, a unui limbaj filosofic și poetic original, Lucian Blaga a exprimat o contradicție fundamentală a cunoașterii: posibilitatea teoretic nelimitată de a cunoaște, pe de o parte, obstacolele și relativitatea actelor de cunoaștere și creație culturală, de altă parte. *Misterul, Marele Anonim, cenzura transcendentă, cunoașterea paradisiacă și cea luciferică, spațiul mioritic, cultura minoră și cultura*

majoră, Ființa istorică etc. sunt concepte specifice gândirii și limbajului filosofic blagian.

Viața lui Blaga a mers mână în mână cu istoria, iar creația sa a fost singura evadare pe care și-a permis-o, cea care i-a adus și nemuirea. Și-a înțeles condiția ca om, a depășit-o și a lăsat în urma lui una dintre cele mai importante și valoroase creații filosofico-istorice pentru generațiile care vor urma

Lucian Blaga a elaborat o amplă și coerentă teorie a culturii. Interesul pentru filosofia istoriei și filosofia culturii se manifestă încă din anii facultății, astfel că studiile continuate la Viena se vor finaliza cu o lucrare reprezentativă filosofiei bliagene – teza de doctorat *Cultură și cunoștință*. Această preocupare va lua proporții de amploare în creația marelui gânditor român.

În perioada în care a activat Lucian Blaga s-au impus anumite problematice ale teoriei istoriei și culturii (începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea). Dintre marile contribuții aduse acestui domeniu, tânăr, dar cu adânci rădăcini în conștiința poporului român, se remarcă Alexandru D. Xenopol, Constantin Rădulescu Motru, P. P. Negulescu, Ion Petrovici, Tudor Vianu, Lucian Blaga, care prin studiile lor, au adus în prim plan fundamentele teoriilor istoriei și culturii pentru a fi cunoscute, dar și pentru a li se da alte interpretări. Unul dintre autorii inovatori din acest domeniu este și Lucian Blaga, care a venit nu doar cu o nouă teorie în completarea predecesorilor săi, ci a venit cu o viziune originală asupra istoriei, demonstrând cât de vast și de complex poate fi acest prag fragil, dar foarte important în *umanizarea omului*.

Cunoaștem că, Herder numea istoria școala de educare a speciei umane, Kant o considera o dezvoltare a ideii de libertate, Hegel o auto-realizare a spiritului universal. Spengler, însă, vede în istoria universală imaginea unei veșnice transformări, a unei deveniri și a unei pieiri miraculoase a formelor organice.

Pentru Blaga: “istoria este în ordinea metafizică și a finalismelor existenței în general acest fel de a trăi și de a crea al omului ca ființă primejdioasă Marelui Anonim și permanenta respingere a lui de către Marele Anonim prin dispozițiile prevenite pe cari odată pentru totdeauna acesta le-a luat. Istoria este prin fiecare clipă a ei această existență

de mari intenții, care se frânge în ea însăși, căci singurele mijloace de realizare ce-i stau la dispoziție, se întorc necurmat împotriva ei. Istoria nu are un scop, un terminus, spre care ar năzui și care ar fi capătul ei undeva în viitor. Istoria se înfiripă ca o mutație ontologică în Univers și nu se va sfârși decât odată cu omul, fiind și rămânând istorie deplină în fiecare moment al ei” [1].

Ființa istorică, incontestabil, este o lucrare reprezentativă a sistemului filosofic blagian. Abordând fenomenul istoric ca posibilitate a cunoașterii realității istorice și a realizării acesteea; din perspectiva specificității faptului istoric - Blaga va relua structura complexă a metafizicii sale, așa cum a fost ea desfășurată pornind de la *Eonul dogmatic*, *Cunoașterea luciferică* și *Cenzura transcendentă*

Filosoful român susține că, *omul* reprezintă o remarcabilă și periculoasă excepție, fiindcă prin specificul său - existență în orizontul misterului și pentru revelare, tinde să - și reveleze secretele, misterele Marelui Anonim. Acesta îl contracarează cu „principiul conservării misterelor” (*cenzura transcendentă* și *înfrânarea transcendentă*). Or, întreaga istorie a umanității nu este altceva decât rezultatul confruntării celor două tendințe contrare: pe de o parte creațiile spirituale umane (teoriile științifice și filosofice, plâsmuirile artistice și religioase), omul fiind din acest motiv o ființă incomodă pentru Marele Anonim; pe de altă parte respingerea permanentă de către Marele Anonim a tentativelor omenești de revelare a misterelor, prin măsurile sau dispozițiile preventive pe care și le ia. Omul este constituit dintr-o „unitate formativă” care a atins limita superioară a integrării sale cosmice; el a epuizat diferențialele eterogene periferice și ar mai avea nevoie pentru a-și atinge scopul (revelarea misterelor) de diferențialele „nucleare” care, însă, nu vor fi niciodată generate. S-ar părea că frustrarea metafizică și cosmologică umană va fi eternă, întreaga istorie a umanității purtând pecetea acestui conflict ireconciliabil.

Lucian Blaga afirmă că viața spirituală a omului este marcată de factori stilistici, care îi sunt specifici doar lui, ca „ființă istorică”, situată permanent într-un câmp al manifestărilor stilistice. Filosoful relevă strânsa corelație existentă între individ și istorie, deoarece doar istoria poate influența orientările sale stilistice, în timp ce el poate interveni și modifica, neîngrădit, prin creațiile sale culturale, câmpul stilistic dat. [1]

Corespunzător, *istoricitatea* reprezintă dimensiunea *omului luciferic* (deplin), impusă prin „cenzura transcendentă” de către Marele Anonim, cu specificarea că, în cazul fenomenelor istorice intervine un singur „cordon cenzorial”, anume acela al organizării materialului istoric prin „categoriile *intelectuale*”. Aici, categoriile stilistice – pe de o parte *stimulative* -, devin *limitative* și *frânante* (*frenatorii*) pentru ființa umană. Istoria umană, consideră Blaga ne apare ca o rezultată a două componente care în existența universală acționează oarecum în sens opus... istoria umană apare ca un „compromis”... între aspirația secretă a omului de a se substitui Marelui Anonim și între măsurile de apărare luate de Marele Anonim în vederea salvării centralismului existențial. [1]

Chiar dacă această știință rămâne permanent fragmentară, parțială, ne oferă doar fragmente ale aventurii umane, istoria conferă un sens ansamblului pe care nu-l poate epuiza.

Totodată istoria este o mai mare ispită a omului. Caracterul masiv al istoriei și măreția aparentă a proceselor care o compun se impun de o manieră extraordinară omului, care este literalmente zdrobit de ea consimțând să fie unealta devenirii istorice. Acesta este conflictul tragic care există între om și istorie și care este imposibil de soluționat.

Din perspectivă eshatologică istoria este făcută de intervențiile active ale personalităților istorice, dar istoria, în fond nu ținea seama de persoană, de ceea ce are persoana unic, de neînlocuit, ireductibil. Istoria se interesează de general, chiar atunci, când se ocupă de individual. O astfel de istorie se face pentru omul mediu și pentru mase, dar omul mediu este o unealtă abstractă, nu o ființă concretă. Pentru omul mediu, orice alt om se transformă într-un mijloc. Această istorie stă sub semnul universalului și generalului, amândouă dominând particularul și individualul. Omul este obligat să accepte greutatea istoriei, el este incapabil să iasă din ea și să se elibereze, căci destinul lui se realizează în istorie.

Perioadele istorice și etapele historiografice se disting clar unele de altele prin reflexia lor diversă față de realitatea istorică. În acest context, apare ideea inseparabilității realității istorice de cunoașterea acesteia. Faptele și întâmplările vieții umane a căror înlănțuire formează istoria nu sunt date determinate. Ca obiect al cunoașterii ele

nu există înaintea acțiunii umane, se constituie în și prin aceasta, în cadrul aceluiași timp – transformator, cognitiv și valorizator. Situația respectivă aduce, inevitabil, în scenă subiecții actelor, mai exact ideile lor asupra existenței, raportul lor la aceasta, interesele și aspirațiile lor, experiența proprie. În baza acestui argument, putem susține că, nefiind confundată cu istoria, indiferent de ipostazele pe care le-a parcurs, *conștiința istorică este constitutivă realității istorice*. În domeniul istoriei situația pare a fi deosebită de cea din filosofie sau din artă, susține L. Blaga, considerând conștiința filosofică „doar ca un joc secund, doar ca un apendice foarte treaz al filosofiei, ca o sumă de acte ale acesteia, reflectate asupra ei însăși, intrate, firește, în sânge sub înfățișarea unei atitudini bine consolidate” [3, p.63]. Ea este condiționată de un contact asiduu cu modul marilor creatori de asimilare a operelor existente, dar și de un exercițiu al facultăților spirituale angajate în atare preocupări. În conștiința istorică se răsfrâng nu numai înaintările în spirit, ci și cele din cadrul experienței anonime a relațiilor cu lumea concretă, cu viața practică și forțele ei știute și neștiute, dar resimțite, ce despart omul și gândirea lui de ordinea naturii. Prin progresele ei, omenirea câștigă în luciditate în alt mod decât prin “trezirile filosofice”, deși nu rupt de acestea. Caracterul masiv al istoriei și măreția aparentă a proceselor care o compun se impun de o manieră extraordinară omului care este literalmente zdrobit de ea, consimțind să fie unealta devenirii istorice, în serviciul vicleniei rațiunii *dupăcum menționează*, Hegel) Acestui veac, susține C. Noica, când istoria înțelege să fundamenteze raporturile noastre cu universul și rapoartele noastre cu noi înșine, „omul contemporan pare a fi câștigat această nouă dimensiune de viață: istoria. El se realizează trăind istoricește, se simte solidar cu istoria, pe de o parte, și agent de istorie, pe de alta. Pentru orice conștiință care își închipuie că realizează ceva istoricește – fie în înțelesul în care ea trăiește experiența istorică a formei de viață din care face parte, fie că ea face posibile trăirile viitoare – întrebarea, puțin modificată, a lui Pilat este decisivă: care este, anume, adevărul cel istoric?” [7, p.56-57]. C. Noica abordează istoria în anumite contexte drept o valoare provizorie și această istorie pentru el trebuie uitată, fiind un păcat împotriva vieții adevărate.

Numai îmbinate, cele două modalități de evoluție pot da o cunoaștere mai exactă a ceea ce a reprezentat conștiința istorică proprie, o idee despre ceea ce semnifică pentru ea umanitatea care-i este accesibilă, civilizația, trecutul și viitorul, schimbările la care sunt supuse de-a lungul timpului întreprinderile umane și societatea.

Asemenea vieții istorice pe care o exprimă, conștiința istorică reunește într-un singur nucleu complex și contradictoriu elemente ce constituie niveluri diferite de cunoaștere și înțelegere a ceea ce este istoria pentru o societate, care are o structură socială proprie. Există, de asemenea, în orice conștiință istorică elemente implicite de trăire, de experiență, de viață, de reacție psihică față de evenimente, de apreciere a acestora. Gândim totul istoric, din istorie nu putem ieși, ea constituie plasma vieții umane individuale și colective. Spontan căutăm antecedente în trecut, de la ce am pornit și astfel situăm prezentul în devenirea lui. În același timp, inevitabil, pornim de la prezent ca în același mod să ajungem la trecut. Conștiința noastră istorică este, inevitabil, marcată de existența noastră. În alți termeni, experiența noastră însăși este aceea care ne impune, pentru a spune astfel, să atribuim importanță și semnificație schimbării, sorții, armelor, legilor, cetățitorilor, regimurilor, alternării războaielor și revoluțiilor, grandorii și decăderii, asupra cărora meditează de-a lungul secolelor filosofii și istoricii.

L. Blaga aduce un argument care se situează pe următoarea poziție: în explicarea izvorului conștiinței istorice, el invocă inexistența „faptelor pure”, a faptelor rupte de perspectivă spirituală, care susține și instituie faptul istoric. Argument plauzibil, dar de la inseparabilitatea cunoașterii și acțiunii istorice filosoful român ajunge la concluzia priorității mentalității, a spiritului asupra practicii istorice. Pentru a-și susține teza, L. Blaga analizează istoriografia antică egipteană: „pentru a înțelege acest fenomen, trebuie să-l plasăm” în cadrul culturii în care a fost alcătuit și al mentalității ce l-a produs. Din această perspectivă, „listele ce cuprind simple nume de regi nu sunt un fenomen rudimentar, de o semnificație de abia schițată, ci un fenomen plin de semnificații, atât de plin de semnificații, încât, într-adevăr, nu li se mai poate adăuga nimic” [1.]. Listele cu numele regilor Egiptului Antic sunt „echivalentul magic al unei istoriografii totale; numele, după mentalitatea egipteană, este o chintesență

magică a persoanei”. „În virtutea acestei mentalități, numele regilor trebuie conservate, căci de dăinuirea lor depinde, într-un fel, postexistența regilor și însăși existența statului egiptean. Numele reprezintă un fel de „mumii sonore”. „De aceea, departe de a fi rudimentară și incompletă, istoriografia practică de egiptenii antici, raportată la cultura din care face parte, oferă o conștiință completă a trecutului. Dominată de credința că viața nu reprezintă decât o pregătire pentru moarte, cultura egipteană devalorizează cultura sensibilă concretă. Tot ce se întâmplă în cadrul acesteia este lipsit de importanță. Numele are puterea magică de a ține locul sufletului. Consemnarea lui este deci suficientă” [1]

C. Zamfir menționează că explicația conștiinței istorice dintr-o perspectivă culturalistă de către L. Blaga „este corectă, dar incompletă. Ea se oprește la „jumătatea drumului”, întrucât cultura reprezintă doar un subsistem al societății cu un determinism propriu, într-adevăr, dar un subsistem ce nu se poate substitui societății în ansamblul ei. Acest subsistem, relativ autonom, se integrează într-un ansamblu social concret, în contextul căruia poate fi înțeles” [9, p.64].

În concluzie menționăm că omul este ființa în care lumea istorică este prezentă și cu care se intercalează din interiorul ei. Astfel noțiunea de ființă istorică exprimă continuitatea devenirii umanului în dublul sens: cel al contemporaneității omului cu datele esențiale ale structurii și devenirii colective în care există, dar și acel al actualizării datelor, care îl preced. Existența istorică este reflectată în conștiința istorică care reunește într-o matrice complexă și contradictorie elemente ce exprimă niveluri diferite de cunoaștere și înțelegere a ceea ce este istoria.

Bibliografie:

1. Blaga, L., *Trilogia cosmologică: Diferențialele divine. Aspecte antropologice. Ființa istorică*, Editura Humanitas, București, 1997, p.436.
2. Blaga, L., *Trilogia culturii: Orizont și stil, Spațiul mioritic*, Editura Humanitas, București, 1994, p.502
3. Blaga, L., *Trilogia cunoașterii*, Editura Humanitas, București, 2013, p.649
4. Blaga, L., *Fețele unui veac, în Zări și etape: Aforisme, studii, însemnări*, Editura Humanitas, București, 2003, p. 153
5. Boboc, Al., *Filosofie românească. Studii istorico-filosofice*, Editura Academiei Române, 2011, p. 197

6. Corespondență (A-F), Ediție îngrijită, note și comentarii de Mircea Cenușă, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989, p. 84
7. Noica, C., *Echilibru spiritual. Studii de eseuri 1929-1947*. București: Humanitas, 1998, p.459
8. Spengler, O., *Declinul Occidentului*, Craiova, Ed. Beldai, 1996.
9. Zamfir, C. *Filosofia istoriei*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 286
10. scribd.com/doc/46909435/Omul-CA-Fiinta-Istorica#scribd]